

Prof. mr. art. Miroslav Martinjak

Fra Anđelko Milanović – dugogodišnji predstojnik Instituta za crkvenu glazbu i urednik časopisa Sveta Cecilija

(Prigodom 25. obljetnice smrti)

Na ovogodišnjim danima crkvene glazbe u mjesecu listopadu jedna od tema predavanja bila je spomen na obljetnicu smrti maestra fra Anđelka Milanovića, dugogodišnjeg profesora na Katoličkome bogoslovnom fakultetu, predstojnika Instituta za crkvenu glazbu i urednika časopisa Sveta Cecilija.

Životopis

Akademik Lovro Županović i dr. Izak Špralja napisali su 1996. godine o pokojnom maestru knjigu pod naslovom *Otac fra Anđelko Milanović život i djelo*, pa stoga ne bismo ulazili u detaljan životopis, već ćemo spomenuti samo ključne datume i više se usredotočiti na djelo i rad fra Anđelka Milanovića i donijeti nekoliko citata o onome što su drugi rekli o njemu nakon smrti.

Fra Anđelko Milanović rođen je 2. kolovoza 1913. godine u mjestu Otoku, pokraj Sinja. U Otoku od 1919. do 1924. pohađa petogodišnju pučku školu. U Sinju završava franjevačku klasičnu gimnaziju. Glazbu je volio i njegovao još u obiteljskoj kući, u kojoj se mnogo pjevalo, a u Sinju mu je prve osnove sviranja i glazbe pružio dirigent zbora u

crkvi Gospe Sinjske Ivan Ocvirk.

U franjevački red stupio je u Zaostrogu 30. kolovoza 1930. godine. Nakon završetka novicijata u Makarskoj polaže prve redovničke zavjete u Zaostrogu 31. kolovoza 1931. godine, a tri godine kasnije, 12. studenoga 1934. godine, polaže svečane doživotne zavjete. Vraća se u Sinj, gdje završava dvije godine filozofije, a u Makarskoj pohađa studij teologije od 1933. do 1937. godine. 6. svibnja 1937. godine zaređen je za svećenika u Splitu, a 9. svibnja slavio je svetu misu u rodnom Otoku.

Poslije ređenja provincija ga šalje na studij crkvene glazbe na Papinski institut u Rimu. Nakon povratka iz Rima počinje predavati crkvenu glazbu u Makarskoj. Usput je vodio crkvene zborove u Sinju i Splitu.

Predavao je crkvenu glazbu i na teologiji u Splitu. Godine 1944. seli u Zagreb. Ondje će se baviti glazbom i pastoralnim radom, a od 1964., na prijedlog velikog kancelara dr. Franje Šepera, Vijeće Katoličkoga bogoslovnog fakulteta jednoglasno ga je izabralo za predstojnika Instituta za crkvenu glazbu i predavača na Katoličkome bogoslovnom fakultetu. Godine 1969. postaje glavni urednik časopisa *Sveta Cecilija*, u trećem razdoblju njegova izlaženja. On je naslijedio osnivača Instituta za crkvenu glazbu, pokojnog maestra Albu Vidakovića.

Predstojnik Instituta za crkvenu glazbu

Maestro Anđelko Milanović rado je prihvatio dužnost predstojnika Instituta i tako

naslijedio prijatelja i kolegu Vidakovića. Bio je autoritet na Institutu, svi su ga rado susretali i poštovali. Svojom vedrinom ulijevao je nadu i optimizam među studente, koji su u ono vrijeme bili pretežno časne sestre te pokoji klerik i laik. Predavao je predmete: Opća teorija gregorijanskog korala, Oblici koralnih napjeva, Dirigiranje korala, Harmonizacija korala, Zakoni crkvene glazbe, Zborna pjevanje, Tehnika pjevanja, Organografija, Estetika glazbe, Kontrapunkt. Sudjelovao je u obnovama Instituta i njegova studijskog programa. Na Katoličkome bogoslovnom fakultetu predavao je predmete: Osnovni pojmovi gregorijanskog pjevanja, Starocrkvene ljestvice, Psalmodija, Estetika glazbe, Harmonija, Svećenička pjevačka služba, Propisi o liturgijskoj glazbi. Bog mu je dao lijep i zvonak glas i tim je glasom zaokupljao pozornost i divljenje. Posebno je volio pjevati skladbe: *Ave Maria* Ch. Gounoda, F. Schuberta, L. Perosija, P. Kahna, zatim *Ave verum* W. A. Mozarta, pa biblijske pjesme A. Dvoržaka, *Panis angelicus* C. Francka itd.

Urednik časopisa *Sveta Cecilija*

Kao glavni urednik *Svete Cecilije* u trećem razdoblju izlaženja, od 1969. godine redovito piše uvodnike i vrlo često se javlja s aktualnom tematikom, i to ponajprije temama koje je potaknuo Drugi vatikanski sabor. Milanović je posebno osluškivao saborske odrednice liturgijske konstitucije (*Sacrosanctum concilium*) u šestoj glavi, koja je

»Crkveni glazbenici nijesu na putu da udovolje zahtjevima što ga postavlja posaborsko vremensko razdoblje jer su ostali izolirani od najznačajnijih i najodgovornijih zadataka što ga je postavio Sabor u vezi s bogoštovljem. Crkveni glazbenici nemaju nikakvog udjela u oblikovanju novih liturgijskih tekstova, odnosno novog hrvatskog prijevoda bogoslužnih tekstova što ga izdaje Kršćanska sadašnjost, a prevodi također skupina stručnjaka okupljenih oko te ustanove. Grupa stručnjaka što priprema spomenuti prijevod nije nažalost uočila probleme odnosa tona i riječi u tekstovima namijenjenih pjevanju«....

posvećena sakralnoj glazbi. Te je norme vrlo stručno i pomno iznosio i tumačio čitateljima časopisa. U to vrijeme već je izišla i posebna uputa o svetoj glazbi, instrukcija *Musicam sacram*, koju Milanović predočuje čitateljima u sva četiri broja *Svete Cecilije* 1969. godine.

U prvom broju časopisa 1970. godine Milanović predstavlja *Novi red mise*, objavljen 30. IX. 1969. godine, a u drugom broju časopisa iste godine piše zanimljiv članak pod naslovom *Glazbeni oblici i liturgijska obnova*, u kojem tumači želju sabora glede glazbenih oblika i pronalaženju novih liturgijsko-glazbenih

izraza. Milanović daje prednost recitativnim glazbenim oblicima.

U trećem broju *Svete Cecilije* 1969. godine Milanović u uvodniku pod naslovom *Gdje se nalazimo* spominje vrlo značajnu temu, koja ga je osobno vrlo zaokupljala i o kojoj je često govorio. Najprije se pita jesu li crkveni glazbenici na putu da udovolje svojoj koncilskoj glazbenoj zadaći. Odmah daje negativan odgovor, koji obrazlaže činjenicama: »Crkveni glazbenici nijesu na putu da udovolje zahtjevima što ga postavlja posaborsko vremensko razdoblje jer su ostali izolirani od najznačajnijih i najodgovornijih zadataka što ga je postavio Sabor u vezi s bogoštovljem. Crkveni glazbenici nemaju nikakvog udjela u oblikovanju novih liturgijskih tekstova, odnosno novog hrvatskog prijevoda bogoslužnih tekstova što ga izdaje Kršćanska sadašnjost, a prevodi također skupina stručnjaka okupljenih oko te ustanove. Grupa stručnjaka što priprema spomenuti prijevod nije nažalost uočila probleme odnosa tona i riječi u tekstovima namijenjenih pjevanju. I sva nastojanja glazbenika, da se pronađe neka suradnja, ostala su bezuspješna. A na postavljene prigovore, da neki prijevodi nijesu zgodni za skladanje ili za obradu gregorijanskih napjeva, glazbenik dobiva odgovor: »80% u crkvi se tekstovi čitaju i ja prevodim za lektora a ne za kantora« ili »Mi izdajemo nove tekstove i na njih treba doći nova muzika.« Ovome treba još dodati izjavu iz Glasa Koncila kojom član iste

grupe ovako omalovažava pjevačko služenje bogoslova u zagrebačkoj prvostolnici: ... »Po čemu je npr. zagrebačko bogoslovsko sjemenište u Zagrebu? ... Zato što bogoslovi pjevaju u katedrali.«

Urednik časopisa dalje nastavlja: »Zaista, malo i čudno izgleda činjenica da su liturgijsku i glazbenu obnovu prije koncila vodili gotovo isključivo liturgičari i crkveni glazbenici. I danas kad su tu obnovu pripremili dugogodišnjim savjesnim radom, ostali su zapostavljeni, dok su u prve redove stupili filozofi, teolozi i bibličari, preuzeli monopol nad liturgijskim knjigama diktirajući bezobzirno crkvenim glazbenicima tekstove neprikladne za skladanje.«

U istom broju časopisa Milanović je napisao poticajni članak pod naslovom *Božji kult je veoma ozbiljan čin*, u kojem na temelju liturgijske konstitucije *Sacrosanctum concilium*, t. 113, autor razmatra problematiku liturgijskog pjevanja i iznosi jasne koncilске smjernice i vrijednosti kršćanskoga liturgijskog pjevanja, a posebno pučke popijevke, koja je konačno dobila legalitet Drugim vatikanskim saborom.

U *Svetoj Ceciliji*, br. 1, 1971. godine, Milanović predstavlja treću uputu za ispravnu primjenu konstitucije o svetoj liturgiji, a u broju 3-4 iz 1972. godine predstavlja skladatelja L. Perosija, kojeg je vrlo cijenio.

U prvom broju 1973. godine Milanović piše u časopisu *Sveta Cecilija* dobar članak pod naslovom *Narod Božji u liturgiji prvih kršćana*, u kojem promišlja teološki i povijesno o liturgijskom pjevanju kršćana.

»Ecclesia militans uvijek se mora boriti – pa i u svojoj liturgijskoj glazbi. Cecilijanski pokret se borio protiv sladunjavih melodija i opernih arija. Uloga našeg Instituta je da čuva, promiče i u djelo provodi čistu i pravu liturgijsku glazbu II. Vatikanskog sabora preko kojeg je progovorila Mati crkva.«

Godine 1974. Institut za crkvenu glazbu slavi 10. obljetnicu postojanja i te godine Milanović piše u prvom broju časopisa sljedeće: »Ecclesia militans uvijek se mora boriti – pa i u svojoj liturgijskoj glazbi. Cecilijanski pokret se borio protiv sladunjavih melodija i opernih arija. Uloga našeg Instituta je da čuva, promiče i u djelo provodi čistu i pravu liturgijsku glazbu II. Vatikanskog sabora preko kojeg je progovorila Mati crkva.«

U prvom broju 1975. godine Milanović piše članak pod naslovom *Liturgijska glazba: sredstvo evangelizacije*, u kojem pojašnjava značenje glazbe u liturgijskom pastoralu i završava članak usklikom – neka narod pjeva.

U prvom broju časopisa *Sveta Cecilija* 1976. godine Milanović piše opširan članak pod naslovom *Liturgijska glazba – život kršćanske zajednice*. Pri kraju članka autor kaže: »Onima koji ne žele prihvatiti kriterije (osim, dakako svojeg vlastitog) moram reći da ne poznajem ni jednu ljudsku djelatnost koja se odvija bez određenih uvjeta, ograničenja, uzora i referentnih vrijednosti. Po kojoj logici ih ne

treba biti jedino u liturgijskom pjevanju? Odnosno kako znamo da je Gospodinu Bogu sasna svejedno što i kako mu pjevamo u crkvi?«

U drugom broju *Svete Cecilije* 1976. godine Milanović piše članak pod naslovom *Liturgijski pjevački zbor*. U članku zaključuje: »U onim crkvama gdje postoji dobar liturgijski pjevački zbor vjernici više i bolje pjevaju, stvara se ugodno duhovno ozračje, razvija se oduševljenje koje ujedinjava sklad glasova i srdaca. Gdje nema, dobrih liturgijskih pjevačkih zborova narod malo, slabo ili uopće nikako ne pjeva.«

U drugom broju 1979. godine uredništvo *Svete Cecilije* s Anđelkom Milanovićem na čelu poziva sve: »Uključimo se u pripreme za izradu nove crkvene pjesmarice koja će dobiti kasnije ime Pjevajte Gospodu pjesmu novu.«

U prvom broju 1981. godine u uvodniku piše Milanović sljedeće: »Kao što treba ustvrditi da svaki voditelj bogoslužja i bogoslužnog pjevanja treba poznavati sadržaj i simboliku i umjetničku vrijednost liturgijskog glazbenih jedinica, tako treba prihvatiti da oni koji se posebno ne bave takvim pitanjima to moguće samo djelomično. Djelomično poznavati znači i djelomično koristiti liturgijskog glazbeni repertorij, a to nije dobro s dva razloga: u bogoslužju se upotrebljavaju često jedinice koje ne odgovaraju liturgijskom događaju, a i samo bogoslužje može postati jednolično, što svakako ne djeluje kao poticaj.«

U *Svetoj Ceciliji*, br. 2, 1982. godine, Milanović je održao na-

dobudan govor prigodom 40. obljetnice smrti velika istraživača i urednika *Svete Cecilije* Janka Barlea – podrijetlom Slovenca, ali vrlo zauzeta istraživača hrvatskoga glazbenog blaga.

Poslije 1982. godine sve se rjeđe javlja u časopisu *Sveta Cecilija*. Na Katoličkome bogoslovnom fakultetu i Institutu za crkvenu glazbu prestao je raditi 1984. godine. Zbog narušena zdravlja, posebno vida, odlazi 1988. godine u Sinj. U Sinju je preminuo 18. travnja 1990. godine.

Što su o njemu rekli drugi?

Sveta Cecilija, br. 1, 1991. godine, posvećena je cijelim sadržajem maestru A. Milanoviću.

Fra Šimun Šipić, provincijal piše nadahnut oproštajni govor i u jednom dijelu članka kaže:

»Dobiva se dojam da je njega sveta glazba u svemu oplemenila, iznutra i izvana, njegovo čovječstvo, redovništvo i svećeništvo. U njemu kao da je sve pjevalo i bilo po taktu, čak i hod i smijeh. Bio je čovjek koji se mogao nazvati »aleluja«.

Josip Soldo u članku pod naslovom *Bogomdani solo pjevač* kaže: »Dok je studirao u Rimu, pričao je, da je uskrsni *Exultet* pjevao u više crkava tako da su obrede počimali u raznim satima i time vjernicima omogućili umjetnički užitek tada mladoga i lijepog »fra Angelica da Dalmazia«... Pa kasnije kad se vratio u domovinu, narod je punio crkve kad bi saznao da će on pjevati, pozorno ga slušao i na kraju, jer nije bilo aplauza u crkvama, mnogi bi uzdahnuli: Blago majci koja ga je rodila.«

Akademik A. Klobučar u članku pod naslovom *Skladateljski*

A. Milanović ostvario je do sada neostvorenu želju cecilijanskog pokreta: program kojemu je postavila temelj naša Biskupska konferencija, kad je prihvatila prijedlog A. Vidakovića i njegovih suradnika te utemeljila Institut za crkvenu glazbu KBF-a u Zagrebu

rad mo. Anđelka Milanovića kaže: »Može se zaključiti, da su sva njegova ostvarenja izašla iz potrebe sredine u kojoj je djelovao. No zato nije manja njegova značajnost za našu crkvenu glazbu. Svojim je djelima, pa i onim najmanjima, pridonio da uprisutni nove ideje u crkvenoj glazbi, ideje koje je potakao II. Vatikanski sabor.«

Đuro Tomašić u članku *Maestro fra Anđelko Milanović kao profesor i predstojnik Instituta za crkvenu glazbu* piše: »Nakon osnutka Instituta Vidaković ga je vodio vrlo kratko, niti punu školsku godinu, ali ga je postavio na noge i usmjerio, a Milanović ga je modificirao i vodio 24 godine, prema smjernicama II. Vatikanskog sabora dopunjujući ga novim oblicima rada i suvremenijim sadržajima, te posaborskim duhom liturgijske glazbe. Time je, kao crkveni glazbenik, zadužio cijelu Crkvu hrvatskog jezičnog područja i hrvatski narod da ga se kao i njegovog prisnog kolege A. Vidakovića često prisjećaju sa zahvalnošću.«

S. Mirjam Tabak u članku *Uloga mo. Anđelka Milanovića u glazbenom odgoju redovnica*: »Za ovaj »sensus Ecclesiae« maestro je pokazao najviše boja-

znosti. Na temelju osobnih iskustava znao je s koliko energije je potrebno boriti se za izbor prave liturgijske glazbe. Govorio je: Čuvajte se površnosti, sentimentalnosti i personalne mode u liturgijskoj glazbi ako želite uživati u molitvi Crkve...«

Izak Špralja u opširnom članku pod naslovom *Životno djelo maestra Anđelka Milanovića* piše: »Ostat će zapisano njegovo djelo: što je ugradio u našu povijest kao pisac, skladatelj i organizator te ono što su njegova subraća, suradnici i prijatelji držali prikladnim napisati. A. Milanović ostvario je do sada neostvorenu želju cecilijanskog pokreta: program kojemu je postavila temelj naša Biskupska konferencija, kad je prihvatila prijedlog A. Vidakovića i njegovih suradnika te utemeljila Institut za crkvenu glazbu KBF-a u Zagrebu i, dakako, planove dvojice naših poslijeratnih organizatora crkvenoglasbenog života: A. Vidakovića i A. Milanovića.«

Slavko Barišić u članku *Maestru A. Milanoviću u spomen* zapisuje: »Njegov govor o liturgijskoj glazbi bio je spontano temeljit i uzvišen, govor znanja i ljubavi – bogatstvo varijacija od neuma i crkvene povijesti do suvremenih ideja II. Vatikanskog sabora... Utihnule su svirale stamenog burdona, ali odjekuje osnovni zvuk crkvenosti, čovječnosti i životnih melodija za koje u ono vrijeme nismo imali svi dovoljno sluha... Iz našeg sjećanja provire osoba, karakter i smjerna blagost čovjeka, koji je svirao srcem, glasom, mudrošću – čitavim bićem.«

Petar Zdravko Blajić u članku *Iz mojih sjećanja na pokojnog fra*

Andelka: »Moje je da istaknem svoj osobni doživljaj pok. mo. Milanovića na ljudskoj, kršćanskoj i svećeničkoj razini. Najiskrenije mislim da se upravo na te tri razine, ljudskoj, kršćanskoj i svećeničkoj, pred Višnjim Suncem pojavio s najvišom ocjenom.«

Vladimir Tadić u članku *Sjećanje na subrata fra Andelka Milanovića* piše: »Cijeli njegov život i rad mogao bi se izreći u dvije riječi: bijaše ispunjen franjevačkom dobrotom i ljubavlju prema svakom čovjeku. U njegovoj duši bijahu duboko zasadeni osjećaji ljubavi prema Crkvi, franjevačkom redu i vlastitom narodu ... uz dobro pjevanje razvijao je kod svih nas, kao i kod svih članova zbora M. B. Lurdske, ne samo smisao i ljubav prema lijepom pjevanju u crkvi, nego prvotno i osobu čovjeka-kršćanina, prijatelja, kako se na sprovodnoj sv. misi u Sinju u svom govoru izrazio naš pjevač, gosp. Ivica Celio Cega, kad je kazao: Fra Andelko je kod nas pjevača satio svojom toplinom, zanosom i franjevačkom brižljivošću jedno tkivo koje nas je za stalno vezalo za župu i samostan Gospe Lurdske.«

Akademik Lovro Županović u članku *Prijatelju fra Andelku Milanoviću* kaže u jednom dijelu članka: »Ja sam mu bio zahvalan za mnoge upute o gregorijanci, o kojoj sam poput mnogih svojih kolega znao »malo pa ništa«. Iza tih više usputnih i diskretno priopćenih uputa stajala je stručna utemeljenost, stečena za studija u Rimu. I to je ono što je kod fra Andelka Milanovića imponiralo: visoka profesionalna razina temeljito

obrazovanoga glazbenika demonstrirana na način iz kojeg se nije mogao nazrijeti njezin stvarni domet. U ime tog prijateljstva i fra Andelkova prinosa ne samo glazbenoj kulturi naroda kome je pripadao napisani su ovi reci. I neka traje »in pace memoria ejus.«

Ante Kusić na prvoj godišnjici smrti maestra A. Milanovića rekao je sljedeće: »Ta karakteristika »čovjekoljubive dobrote« bila je temeljna označnica fra. Andelka Milanovića. Mo. Fra Andelka, uvijek iznova, doživljavao sam kao glazbenika koji je u sebi nosio i iz sebe zračio sjedinjenost i mir, ravnotežu i vedrinu, sklad i suživljenost s drugima, posjedovanje znanja i radost u pomaganju drugima tim znanjem. Taj čovjek, u svakom susretu, slučajnom i dogovorenom, uvjeren sam – barem iz osobnog iskustva, nikad nije povisio na nekoga naglasak – jer to ponižava! Niti je reagirao bilo kakvom gestom nervoznog tjeranja od sebe – jer to ranjava u srce! Glazbena harmonija koju je nosio u svakom kutiću tijela i duha, bila bi narušena disonancijom postupaka, a fra Andelkova karakterologija, davno prije negoli je Ivan Pavao II. formulirao spomenutu veliku misao sama u sebi nosila je ugravirano načelo »glazbom stvarati jedinstvo i mir!.«

Zaključak

Dobro se je prisjetiti 25 godina od odlaska čovjeka, franjeva, svećenika iz zemaljskog života u vječni i obnoviti njegovo djelo i život koji je izgarao za svetu glazbu i posvetio joj sve snage svojeg bića. Mnoge

generacije studenata Instituta, ponajviše časni sestara, ponijele su diljem Hrvatske znanje, spremu i volju da nastave u svojim sredinama djelovati i prenositi ono u što ih je mo. Milanović upućivao, a to je ponajprije dostojanstvo svete, liturgijske glazbe, kojom se na izvrstan način slavi Boga i oplemenjuje ljudsko biće. Napose mu je na srcu bila stara glazbena baština Rimokatoličke Crkve – gregorijansko pjevanje i stalno je svojim studentima ponavljao: »Ne zapustite tu vrijednu crkvenu baštinu.«

On je prihvatio poslije mo. Albe Vidakovića kormilo Instituta i usmjeravao ga nemirnim pučinama sve do osamostaljenja republike Hrvatske 1991. godine, kad je naš Katolički bogoslovni fakultet opet primljen u zagrebačko sveučilište, pa tako počinje novija povijest te ustanove i Instituta za crkvenu glazbu. Mislim da je zadovoljan kako je danas na našem Institutu sve življi, stručniji i plodonosniji nauk o gregorijanci, koju je on napose volio, i vjerujem da ne zaostaje za europskim učilištima takva tipa, a isto tako i cjelokupni studij dignut je na visoku akademsku razinu.

Dobro je spomenuti da je u rodnom mjestu Andelka Milanovića, Otoku, osnovana 2003. godine glazbena škola pod naslovom »Fra Andelko Milanović – Litre«, koja je službeno počela s radom 5. rujna 2005. godine.

Za sve što je učinio za naš Katolički bogoslovni fakultet i Institut za crkvenu glazbu neka mu je veliko hvala, a vjerujemo da uživa milinu Gospodnju i sluša glazbu Stvoritelja.